

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Discretie als probleem

Hans Reijzer

Ik weet nog precies wanneer het thema 'Discretie' bij me opkwam. Het was dit voorjaar toen een bevriende bron me zei dat er een prachtige maidenspeech binnen de Nederlandse Vereniging voor Psychoanalyse was gehouden. Discretie verbiedt me om te vermelden wie de spreker was en wie de zegsvrouw. Als persoon en als redacteur van dit tijdschrift was ik geïnteresseerd. Ik kende de spreker als een interessante publicist, dus vroeg ik hem de tekst te mogen zien. Hij zond hem me zonder omhaal toe. Het was een zeer mooi verslag, zoals ik verwachtte. Het bevatte een precies portret van een analysante en het verloop van haar analyse. Met name werd indringend haar omgang met succes en falen binnen én buiten de analyse beschreven en de woede van patiënte als ze de analyticus niet kon bereiken. Soms de wanhoop van de analyticus, de vrees dat het proces zou stranden. Kortom, de altijd weer terugkerende thema's binnen een analyse. De beschrijving van de casus was zo, dat hij mij als lezer iets verder bracht in de bewerking van dezelfde verschijnselen binnen eigen werk. Ik vermoedde dat ook anderen er plezier van zouden kunnen hebben. In het vertrouwen dat de redactie mijn belangstelling zou delen, belde ik de analyticus snel op met de vraag of ik zijn lezing aan de redactie mocht voorleggen. Dat telefoontje had een afloop die achteraf voorspelbaar was. De auteur bedankte mij voor mijn klaarblijkelijk enthousiasme; mijn voorstel om het stuk aan de redactie voor te leggen en eventueel tot publicatie te komen wees hij binnen dezelfde ademstoot af. De vrouw zou zichzelf als ze de publicatie zou lezen, kunnen herkennen. De analyse was nog niet afgelopen en het thema van de maidenspeech was een reeks van enactments. Als patiënte een en ander zwart op wit tegen zou komen dan zou dat een slechte en misschien zeer slechte invloed kunnen hebben op het

Dr. H.M. Reijzer, psycholoog/psychoanalyticus, is hoofdredacteur van dit tijdschrift.
Correspondentieadres: Olympiaplein 7hs, 1077
CJ Amsterdam.

genezingsproces dat blijkens de speech al zo'n behoorlijk eind gevorderd was.

Als clinicus was ik het met hem eens. Wat is er vanzelfsprekender dan dat datgene wat in de spreekkamer gebeurt daar ook blijft. Dat vormt de basis voor het vertrouwen dat de patiënt ons schenkt. Het is de kracht van het contact tussen behandelaar en behandelde. Ik kan me de ironische glimlach van mevrouw Vera Vinck (bibliothecaresse van het NPI) voorstellen toen ik haar vroeg in haar collectie op te zoeken wat er op het gebied van discretie te vinden was. 'Niets', luidde haar telefonische boodschap na een week, 'discretie is immers vanzelfsprekend.'

Als een analyticus sterft gaan er vele geheimen met hem het graf in. (Zie echter Bollas & Sundelson 1995, die vertellen hoe anders dat is in de Verenigde Staten.) Maar toch, een zekere openbaarheid is noodzakelijk en soms zelfs gewenst. We leven in een wereld en die wereld wil van alles. Ze wil rapportages en die rapportages worden gelezen, beoordeeld en gearchieveerd; met name in instellingen, maar ook in de vrije praktijk. Voor zover derden medefinancieren is de collegiale bemoeienis met ons werk intensief. Ze loopt van indicatiestelling via matching tot verandering in de therapeutische aanpak of zelfs via herstaf tot continuering dan wel terminering van de behandeling of verandering van frequentie en setting. Openbaarheid is onontkoombaar. Het is zelfs de vraag of patiënten die – zoals dat heet – discreet behandeld worden, dat wil zeggen wier dossier in een afgesloten kast zit, die ontvangen worden op plaatsen en uren die zo zijn gepland dat het feit dat deze patiënt bij deze analyticus in analyse of therapie is zo geheim mogelijk wordt gehouden, waarbij er slechts een zeer beperkt aantal collega's – of geen – meekijkt in de papieren en de behandeling, beter af zijn dan die patiënten die in een normale evaluatieroute terechtkomen. Daar komt nog de moderne variant bij dat patiënten tegenwoordig het recht hebben hun dossier in te zien. Het bestwil van patiënten geldt niet als reden om hun die inzage te weigeren. Als zij er behoefte aan hebben kunnen zij het nog kopiëren ook. De wetgeving is in dit opzicht ondubbelzinnig en zelfs ten aanzien van de zogenaamde persoonlijke aantekeningen is ze zeer restrictief. Als een patiënt het wil, komt hij te weten wat er over hem geschreven is.

Naast de discretie is de openbaarheid essentieel en kunnen wij als clinici niet werken zonder patiëntenbesprekingen, supervisies, stafoverleg, stafbeslissing. Daar komt nog bij dat we een vak uitoefenen, misschien zelfs een professie, dat leeft van de resultaten van wetenschap, openbare discussie, dat zich moet zien te handhaven in een wereld die vaak geen aandacht en tijd voor ons heeft. Daarbij zijn verhalen uit de kliniek vaak overtuigender dan resultaten van statistisch onderzoek, die zo vaak multi-interpretabel zijn. 'Het Vak' en 'De Wetenschap' leven van openbaarheid, controleerbaarheid en zijn in die kwaliteit op zoek naar feiten. Zo hebben wij zelf het vak geleerd en zo onderwijzen we het. Met vignetten verluichte theorie en

casusbesprekingen die de theorie verder helpen vormen naast supervisie en leeranalyse de pijlers waarop onze vaardigheid stoelt en ontwikkeld wordt.

Mijn eerste kennismaking met dit vak vond, als bij zoveel anderen, plaats door het lezen van de case studies van Freud. Hoe discreet die ook waren – en waren ze dat? – al zijn gevallen zijn inmiddels bekend en met naam, toenaam en levensloop in kaart gebracht. De Wolfenman heeft een even triest als bekend leven achter de rug. Aan Anna O. is onder haar echte naam menig symposium gewijd. De discrete beschrijving uit *Bemerkungen über einen Fall von Zwangsneurosen* is zo precies dat latere commentatoren menen te weten wie het betrof. Daaraan hebben ook de door anderen gepubliceerde aantekeningen van Freud over dit geval bijgedragen. Zie hiervoor Freud (1974).

Wallerstein (1986) markeert een volgende stap in de openbaarheid binnen de psychoanalytische research. Hij introduceert de audio- en videoband in de analysekamer, vragenlijsten en zelfs vraagesprekken tijdens een behandeling – zowel bij psychoanalyse als bij psychoanalytische psychotherapie. Ook werden er onder zijn verantwoordelijkheid eindgesprekken gehouden en daar werd slechts van afgezien als er duidelijke contra-indicaties waren en die waren van te voren afgesproken en niet erg talrijk. Eén van zijn slimme onderzoekstechnieken was dat zijn naam nooit gebruikt werd tijdens het klinisch onderzoek en de behandeling, zodat de onderzochte Menninger-patiënten niet op zijn naam af zouden gaan bij het verschijnen van het boek.

Interessant is te weten dat gedurende de dertig jaar die het onderzoek vergde het in het begin logisch was van alles over patiënten te publiceren, maar dat in de jaren tachtig daar schriftelijke toestemming voor nodig was. Als bescherming voor het welzijn van patiënten, 'the troubled and defenseless' (p. 41), werd ingebouwd dat de beschrijvingen binnen het onderzoek niet vernederend zouden zijn, dat er 'suitable disguise' op de data plaatsvond, wat wil zeggen dat namen, plaatsen werden weggelaten. Gegeven dit alles en ook dat hij alle beroepsbeoefenaars uit de geestelijke gezondheidszorg uit zijn onderzoeksgroep heeft weggelaten, heeft Wallerstein tenslotte géén toestemming voor publicatie aan de patiënten gevraagd.

Psychoanalyse is geen statisch concept; het is de oervorm die tot vandaag de dag gebruikt wordt, maar er zijn afleidingen waarbij de discretie niet zo vanzelfsprekend is. Psychoanalyse is niet meer de enige behandelvorm – en zeker kwantitatief niet de belangrijkste – die gebaseerd is op het psychoanalytische gedachtegoed. In de eerste plaats is er natuurlijk de psychoanalytische psychotherapie, maar ook psychoanalytische partnerrelatietherapie en psychoanalytische groepspsychotherapie. Al deze benaderingen rusten op een vergelijkbaar conceptueel kader, maar de techniek verschilt zeer grondig en de omgang met de discretie is ook geheel verschillend. Met name in partnerrelatietherapie is er sprake van afzonderlijk

én gezamenlijk afgenomen anamneses en zaken die de analyticus weet, die de partner niet weet. Het gaat hier niet alleen om grote biografische feiten, maar ook om angsten, aarzelingen en gevoelens van schaamte die de partner lang niet altijd kent.

In Engeland is in het kader van de groepsanalyse onder de invloed van Foulkes de zogenaamde Large Group ontwikkeld. Tijdens de laatste conferentie van groepsanalytici in augustus 1996 in Kopenhagen was er naast lezingen en kleine groepen ook zo'n large group. Deze werd door alle 400 deelnemers gevolgd. De leider van deze large group bleef ver weg van andere gebeurtenissen in de conferentie, omdat hij zich 'als deel-analyticus van elk van de deelnemers' gehouden achtte aan de regels van de abstinentie. Een ander uiterste is Hanna Segal, die veel minder gepubliceerd heeft dan ze aan materiaal gereed had liggen uit voorzorg om het vertrouwen van haar patiënten niet te beschamen.

Kortom, de vanzelfsprekende discretie heeft een eigen dynamiek. Ze heeft wortels in overdracht en tegenoverdracht en in de vroege moeder-kindrelatie. Ze heeft implicaties voor de behandeling én voor de plaats van de psychoanalyse in de maatschappij, ze heeft filosofische implicaties en praktische consequenties en is in haar vanzelfsprekendheid veel raadselachtiger dan in eerste instantie lijkt.

Literatuur

Bollas, C. & D. Sundelson (1995), *The New Informants. Betrayal of Confidentiality in Psychoanalysis and Psychotherapy*. Karnac Books, London.

Freud, S. (1909), *Bemerkungen über einen Fall von Zwangsneurosen*. *Gesammelte Werke VII*.

Fischer, Frankfurt am Main, p. 379-469.

Freud, S. (1974), *L'Homme aux Rats*. *Journal*

d'une analyse. Bibliothèque de Psychanalyse, Presses Universitaires de France, Vendôme. (Texte Allemand Réproduit et Établi, Introduction, Traduction, Notes et Commentaire par Elza Ribeiro Hawelka avec collaboration de Pierre Hawelka.)

Wallerstein, R.S. (1986), *Forty-Two Lives in Treatment*. Guilford Press, New York/London.